

“O'ZBEK TILI DARSLARIDA INTERFAOL TEXNOLOGIYALARNI QO'LLASH”

Xoliqova Gulnora Narzullayevna

Toshkent shahar Bektemir tumanidagi 291-sonli IDUMning I toifali o'zbek tili fani o'qituvchisi Tel:+99873868618

Annotatsiya: *Hozirgi kunda ta'lim jarayonida pedagogik texnologiyalarning interfaol metodlarini o'quv jarayoniga qo'llanilishi va uning turlari haqida so'z boradi. Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni ta'lim jarayonida qo'llash orqali iqtidorli o'quvchilarni aniqlash, sust o'quvchilarning o'z kuchlariga ishonch hosil qilishlari uchun sharoit yaratishga erishish nazarda tutiladi.*

Kalit so'zlar: *pedagogik texnologiya, interfaol metodlar, ta'lim metodlari va turlari, ta'lim jarayoni, ta'lim sifati, o'qituvchi va o'quvchi, baholash.*

Аннотация: *В настоящее время в образовательном процессе обсуждается использование интерактивных методов педагогических технологий в образовательном процессе и их виды. Путем использования современных педагогических технологий в образовательном процессе призвано выявить талантливых учащихся и создать условия для уверенности слабых учащихся и создать условия для уверенности слабых учащихся в своих силах.*

Ключевые слова: *педагогических технологий, интерактивных методы, различные виды образовательных методов, учебный процесс, качество образования, учитель и ученик, оценивание.*

Abstract: *Currently, the use of interactive methods of pedagogical technologies in the educational process and its types are discussed in the educational process. By using modern pedagogical technologies in the educational process, it is intended to identify talented students and create conditions for weak students to be confident in their abilities.*

Key words: *pedagogical technology, interactive methods, various types of educational methods, educational progress, quality of education, teacher and student, assessment.*

Hozirgi kunda ta'lim jarayonida pedagogik texnologiyalarning interfaol metodlarini o'quv jarayoniga tatbiq qilish kun sayin kuchayib bormoqda. O'qitishning bunday faol usullari o'quvchilarni mehnat qilishga, diqqatini to'plashga, o'z ustida mustaqil ishlashga, fikrlashga, izlanishga chorlaydi, ularning darslarga qiziqishi ortib, darsga qatnashishi faollashadi. Zamonaviy pedagogik texnologiyalarni qo'llashda noan'anaviy usullardan foydalanish orqali iqtidorli o'quvchilarni aniqlash, sust o'quvchilarning o'z kuchlariga ishonch hosil qilishlari uchun sharoit yaratishga erishish nazarda tutiladi.

Pedagogik texnologiya- ma'lumotlarni o'zlashtirish uchun qulay shakl va usulda uzatish hamda o'zlashtirish jarayonidan iborat. Demak, pedagogik texnologiya insonga oldindan belgilangan maqsad bo'yicha ta'sir o'tkazish faoliyatidan iborat.

Ma'lumki, har qanday pedagogik texnologiya ta'limning yangi loyihasini rivojlantiruvchi ta'lim tamoyillariga asoslangan bo'lib, o'quvchi shaxsiga yo'naltirilgan bo'lishi kerak. O'qituvchi va o'quvchi hamda o'quvchilarning hamkorlikda ishlash malakalari shakllanadi.

Hamkorlikka asoslangan ta'lim besh asosiy elementga ega:

1. Ijodiy o'zaro bog'liqlik (bir-biridan yordam so'rash, guruhlariga yordam berish natijasida ijobiy tomonda bir-biriga bog'lanish yuzaga keladi).

2. Mas'uliyatlilik (o'qituvchi tomonidan berilgan topshiriqlarni vaqtida bajarish, o'zi va boshqalar uchun javob berish, vazifalarga mas'uliyat bilan yondashish, bir kishi hamma uchun, hamma bir kishi uchun mas'ullik hissini rivojlantiradi).

3. «Yuzma-yuz o'tirish imkoniyati» (juft bo'lib yoki guruhlarda ishlanganda, o'quvchilar yuzma-yuz, bir-birlariga qarab o'tirishlari kerak. Shu holatda fukrlashib va bahslashib, qarorlar qabul qilishadi).

4. Ijtimoiy malakalar (hamkorlikdagi faoliyat natijasida o'quvchilar bir-birlarining qobiliyatlarini aniqlay boshladilar, kim rasm chiza oladi, kim g'oyalar bera oladi. Bundan tashqari o'quvchilar juft bo'lib yoki guruhlarda ishlanganda bemalol gapira olish imkoniyatiga ega bo'ladilar. Bunda o'qituvchi o'quvchilarning gapini to'g'ri va noto'g'ri deb baholaydi.). Demak bunda og'zaki nutq rivojlanayapti, xuddi shu vaqtda qolganlar tinch eshitishi kerak, ularda tinglay olish madaniyati shakllanayapti. Yangi, yaxshi fikrlar qo'llab quvvatlandimi, demak fikr egalarida o'ziga ishonch paydo bo'ladi, o'quvchilar o'zlari qaroro qabul qila boshlaydilar, bu qarorni himoya qila oladilar. Shunday qilib, o'quvchilar jamiyatda mustaqil hayot kechirishda o'zlari uchun zarur bo'ladigan turli ijtimoiy malakalarga ega bo'ladilar.

5. Baholash (hamkorlikdagi jarayonida o'quvchilar bir-birlarini kuzatadilar, nazorat qiladilar, baholaydilar. O'qituvchi o'quv jarayoning boshqaruvchisi sifatida kuzatadi, biroq o'quvchilarning fikr-mulohazalari inobatga olinishi shart. Bu jarayonda har bir berilayotgan baho ma'lum faktlar asosida tushuntirilishi va izohlanishi shart. Bu holat ularning o'zlariga tashqaridan nazar tashlaganda, o'z hatti-harakatlarini nazorat qila olishlariga o'rgatadi).

Darsning faol, mahsuldor, ta'sirchan va samarali bo'lishida darsning yangi shakllari, o'qitish metodlari, ko'rgazmali qurollar va texnika vositasidan unumli foydalanish katta ahamiyat kasb etadi.

Sizlarga tavsiya etayotgan interfaol metodlaridan bir nechtasining mohiyati va ulardan foydalanish yo'llari haqida so'z yuritmoqchimiz.

«So'z top» - mashg'uloti. («Domino»). Bu metodni darsning kirish qismida o'tkazish mumkin. O'qituvchi biron so'z aytadi, o'quvchilar davom ettiradilar. Masalan, ona – anor – rom – maktab – bola va h. k.z.

«Klaster» metodi. Bu usul o'quvchiga berilgan mavzu bo'yicha mustaqil o'ylash va fikrlarni erkin bayon etish uchun sharoit yaratadi. «Klaster» usuli bir o'quvchiga yoki guruhlarda qo'llanishi mumkin. Bunda o'quvchi nimani o'ylasa, shuni aytadi yoki yozadi. Yozilgan fikrlar to'g'ri noto'g'ri bo'lishidan qat'iy nazar muhokama qilinmaydi. Mashg'ulot berilgan vaqt tugagunga qadar davom etadi. Bu esa, sinfdagi har bir

o'quvchi tomonidan ilgari surilayotgan g'oyalarni uyg'unlashtirish hamda ular o'rtasidagi aloqalarni topa olish imkoniyatini yaratadi.«Klaster» usuli yangi mavzuni boshlashdan avval o'quvchini darsga qiziqtirib, mavzu bo'yicha ilgari egallagan bilimlarini aniqlash maqsadida, o'tilgan mavzuni mustahkamlash uchun ishlatiladi.

«Zanjir» metodi. Bu usulni biz she'r berilgan darslarda qo'llashni tavsiya etamiz. She'rni yod olish uyga vazifa qilib berilmaydi. Biroq berilgan she'r«Zanjir» usulida, ya'ni kelgan joyidan so'ralganda, o'quvchi sinfdagi do'stlari oldida uyalib qolmaslik uchun ham she'rni yod olishga majbur bo'ladi. Matnni ham xuddi shu usulda o'qitish mumkin. Har bir o'quvchi bitta gapni o'qib, keying o'quvchi tartib bilan davom ettiradi. Shu yo'sinda she'r yoki matn har bir o'quvchi ishtirokida yoddan aytiladi yoki o'qib chiqiladi.

«Mozayka» metodi. (yoki mayda bo'laklardan yaxlit ko'rinish hosil qilish). Bunda rasmlar, ertaklar, matnlar, maqollar, topishmoqlar bo'laklarga bo'lib yozilib, konvertlarga alohida joylanadi. Guruh qatnashchilari tanlagan konvertdagi bo'lakchalarni bir butun holga keltiradilar.

«Meva va sabzavotlar» mashg'uloti.

1-variant. Sinf o'quvchilarining soniga qarab, meva va sabzavotlar rasmi aks etgan kartochkalar stol ustiga teskari holatda qo'yiladi. O'quvchilar xohlagan kartochkalarinin tanlab olib, joylarini egallaganlaridan song, o'qituvchi doska oldiga chiqib: «Sabzavotlar» deb chaqiradi. Kimning qo'lida sabzavotlarning rasmi bo'lsa, o'qituvchi ko'rsatgan joyiga chiqib turadi. «Mevalar» deb chaqirganida, mevalar o'z joylarini egallaydilar. Kim qolib ketsa, mag'lub bo'ladi.

2-variant. O'quvchilar qo'llaridagi meva yoki sabzavoyga ta'rif beradilar. Masalan, bu – olma, rangi qizil, mazasi shirin. Daraxtda o'sadi. Bu karam, rangi yashil, u vitaminlarga boy. Javob bergan o'quvchilar joylariga borib o'tiradilar. Aniq va tez javob bergan o'quvchilar rag'batlantiriladi.

«Kim tez bajaradi» mashg'uloti.

1-variant. Berilgan so'zlar alifbo tartibida joylashtiriladi. Har bir guruhga bir xil so'zlar beriladi. Topshiriqni birinchi bajargan guruh g'olib sanaladi.

2-variant. Stol ustiga so'zlar yozilgan kartochkalar teskari qo'yilgan. Sinf o'quvchilari uch guruhga bo'linadilar. Har bir guruh beshtadan kartochka tanlab oladi. Tanlagan kartochkalardagi so'zlar alifbo tartibida joylashtirilishi kerak. Topshiriqni birinchi bajargan guruh g'olib sanaladi.

«Har bir harfga bir ustun so'z» mashg'uloti. Sinf o'quvchilari uch guruhga bo'linadilar. Har bir guruhga 3-4 harfdan iborat bo'lgan so'z beriladi. O'quvchilar shu so'zning har bir harfi tagiga shu harf bilan boshlanuvchi to'rttadan so'z yozadilar. Namuna:

B	O	L	A
Bol	Ol	Lola	Asal
Bosh	Ota	Laylak	Aka
Besh	Ona	Lak	Ayiq

Bet	Olma	Lobar	Archa

Mashg'ulot boshlanishidan avval o'qituvchi doskada o'yin namunasini ko'rsatish kerak. Guruhlar topshiriqni flipchatlarda bajarib, doskaga osadilar. Har bir to'g'ri yozilgan ustun uchun to'rt ochko beriladi, har bir xato uchun esa bittadan ochko olib tashlanadi. Bu mashg'ulotni to'g'ri va tez bajargan guruh g'olib sanaladi.

«Lug'atimizni boyitamiz» mashg'uloti. O'quvchilar doira shaklida turadilar va qog'ozdan yasalgan qor bilan qorbo'ron o'ynaydilar. Qog'oz qorni otgan o'quvchi bir so'z aytsa, ilib olgan o'quvchi tarjimasini aytishi kerak. Shu tarzda o'yin davom etadi (paxta-xloпок, maktab- школа, uy-domva h.k.z). Javob bera olmagan o'quvchio'yindan chiqib ketadi. Bu o'yinni o'tkazish uchun 5 daqiqa vaqt beriladi. Shu vaqt ichida qolgan o'quvchilar g'olib sanaladi.

«Navbatchi harf»o'yini. Uchta kartochkaga bir xil harf yozilib, stol ustiga teskari qo'yiladi. Guruhlarga rangli markerlar va flipchatlar beriladi. Guruh a'zolaridan biri chiqib, kartochkalardan birini tanlaydi. Bu topshiriqni o'tkazish uchun 3 daqiqa vaqt beriladi.O'quvchilar shu harf bilan boshlanadigan o'zlari bilgan va istagan so'zlarni yozishlari mumkin. Masalan, O harfiga – olma, olam, osmon, Olim, olxo'ri va h.k.z.

«Rasmlı rebus» mashqi.

1-variant.Sinf o'quvchilari uch guruhga bo'linadilar. Har bir guruhga uchtadan rasm beriladi. Rasmdagi narsaning nomi qaysi harfdan boshlansa, shu harfga mos ertak qahramonining nomini yozish kerak. Topshiriqni birinchi bo'lib bajargan guruh g'olib bo'ladi.

2-variant. Sinf o'quvchilari uch guruhga bo'linadilar. Har bir guruhga rasmlar beriladi.Berilgan rasmlar nomining bosh harfidan ertak qahramonining nomi chiqishi kerak. Masalan: zebra, uy, mushuk, raketa, anor, do'ppi- ZUMRAD.

«Chapak chalish» mashg'uloti. So'zlarni guruhlang. O'qituvchi o'quvchilarga «Kiyim-kechaklar», «Oziq-ovqatlar», «Oila» mavzusiga oid so'zlarni eslab olishni taklif etadi. Ketma-ket shu mavzuga oid bo'lgan so'zlarni o'qiydi. O'qituvchi «Oziq-ovqatlar» mavzusini e'lon qiladi.O'quvchilar o'qituvchi so'zlarini diqqat bilantinglab borar ekanlar, agar so'z shu mavzuga oid bo'lsa, tinch o'tiradilar. Mabodo aytilgan so'z boshqa mavzu doirasiga kirsa, u holda chapak chalib qo'yadilar. Masalan, osh, sanchqi, non, choy, cho'mich, paxta va h.k.z. Mashg'ulot tugagach faol qatnashgan o'quvchilar rag'batlantirilib, rasm yordamida yangi mavzu tushuntiriladi.

«Men qayerda bo'ldim...» mashg'uloti. O'qituvchi har bir o'quvchiga sen qayerda bo'lding va nima qilding?-deb savol beradi. Har bir o'quvchi birma-bir javob beradi. Javoblar takrorlanmasligi kerak. Masalan:«Men Mustaqillik maydoniga bo'ldim, shahardagi eng katta archa atrofida o'ynadim».«Men archa bayramida bo'ldim u yerda tomosha ko'rdim»-deb javob beradilar. Mashg'ulotda hamma o'quvchilar javob bermaganlaricha davom etadi. Barcha o'quvchilar javob berib bo'lganlaridan so'ng o'qituvchi mashg'ulotga yakun yasaydi va yangi mavzu tushuntiriladi.

«Kalit diktant». Guruhlarga namunada berilgan jadval tarqatiladi. O'qituvchi H va X harfli so'zlardan o'qiydi. O'quvchilar diqqat bilan eshitib, nechanchi so'zda«H» yoki

«X» harfi ishtirok etgan bo'lsa, o'z jadvallariga «+» yoki «-» belgisini qo'yqдилar. Masalan: 1. Bahor. 2. Xalq. 3. Daraxt. 4. Hamma. 5. Hashar.

«Aks sado» mashg'ulotini o'tkazamizi. Maqsad o'quvchilarda o'zaro hurmat hissini rivojlantirish va yangi mavzuga oid so'zlarni o'rganish hamda mustahkamlash. Mashg'ulotni quyidagi usulda o'tkaziladi: o'quvchilar yarim doira shaklida o'tirib oladilar. O'qituvchi: «Siz qachondir aks sadoni eshitganmisiz? Bu ovoz bir nechamarotaba takrorlanib, har takrorlanganda sakinlashib boradi»-deydi. O'qituvchi biron so'zni baland ovozda aytadi. Yonidagi o'quvchi sekinroq takrorlaydi. Keyingi o'quvchi undan ham sekinroq takrorlaydi. Shu tariqa hamma o'quvchilar takrorlab chiqadilar. Mashg'ulotda har bir o'quvchi o'z so'zini baland ovozda aytib, qolgan bolalar ushbu so'zlarni qaytarganlaricha davom etadi. Masalan, Ho-h-hoy. Odamlaru odamlar, eshitmadim demanglar. Yurtimizga Bahor keldi. Navro'z keldi. Yangi yil muborak. Yangi kun muborak...

Mashg'ulot tugagach, o'qituvchi quyidagi savollarni berishi mumkin: Nimani his qildingiz? Qanday yangi so'zlarni o'rgandingiz? Har bir o'quvchi savollariga javob berib bo'lgach, mashg'ulot yakunlanib, yangi mavzu tushuntiriladi.

Hurmatli o'qituvchilar. Sizning e'tiboringizga interfaol usullaridan ayrim mashg'ulotlarni havola qilindi. O'qituvchi o'z imkoniyatidan kelib chiqib, o'quvchilarning bilim darajasi, Yoshi, fiziologik holatini inobatga olgan holda, bu usullardan foydalanish mumkin. B usullar orqali dars jarayonini qiziqarli o'tishi amalda o'z isbotoni topdi. Har bir darsda o'quvchi imkon qadar yangi interfaol usulidan foydalansa, o'z oldiga qo'ygan maqsadiga erishadi, degan umiddamiz.

Siz tomondan o'tkazilayotgan har bir dars nafaqat dars ishlanmalari varaqlarida, balki tarix varaqlarida zarhal harflar bilan bitilsin deb qolamiz.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. SH.M.Mirziyoev, Buyuk kelajagimizni mard va oliy janob xalqimiz bilan birga quramiz. Toshkent "O'zbekiston" -2017 y.
2. Ne'matov H, Bozorov O, Til va nutq T, "O'qituvchi" 1999, 3.3-bet.
3. Ziyodova T., "O'qituvchi kitobi", A.Qodiriy nomidagi xalq merosi nashriyoti, Toshkent. 2002. 130-bet.
4. Ona tili o'qitish metodikasi. 06.09.2013. Karima Qosimova, Safo Matchonov, Xolida G'ulomova. Sharofat Yo 'ldosheva, Sharofjon Sariyev.
5. Shayxislamov, N. (2020). Nutqning paralingvistik va ekstralingvistik vositalari. Ўзбекистонда илмий-амалий тадқиқотлар, 36-37.
6. <https://uz.denometr.com/docs/768/index-339228-1.html>
7. "O'qituvchilarga foydalanish uchun metodik tavsiyalar" Toshkent 2018 yil